

פתרון בחינת הבגרות בתנ"ך

יחידה רביעית

קיץ 2013

מספרי השאלון: 134,001107

מוגש על ידי:

דנית בר אור סבאג, חוה צדוק וגליה סמו

מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של

יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון

הנבחרים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-3

שאלה מספר 1

סעיף א'

(1) התופעה הדומה היא: שינוי מקום מגורים בעקבות רעב א: ירידה מהארץ בעקבות רעב: "ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדה מואב.." (רות א, 1); "ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם.." (בראשית י"ב, 10); "ויהי רעב בארץ.. וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה" (בראשית כ"ו, 1).

(2) הפרט שמוסיף הקטע מן התלמוד הבבלי הוא: סיבת מותם של אלימלך, מחלון וכליון – העובדה שהם עזבו את הארץ – לכן נענשו בעונש מוות.

א: אלימלך, מחלון וכליון היו פרנסי הדור, ולכן הוענשו בחומרה יתרה: מוות.

סעיף ב'

(1) דוגמה לכך שנעמי סבורה שהגורל שלה הוא תוצאה של מעורבות האל (על התלמיד להציג דוגמה אחת): "כי המר שדי לי מאד" – נעמי מודה כי מצבה הקשה הוא תוצאה של רצון ה'א: "אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה'" – נעמי טוענת כי עזבה את הארץ עם בעלה וילדיה, וה' גרם לה לחזור לארץ אלמנה ואם שכולה

א: "וה' ענה בי ושדי הרע לי" – נעמי טוענת כי שמה אינו מתאים לה, כיוון שה' העיד נגדה, שפט אותה והזיק לה.

דוגמה לכך שאיוב סבור שהגורל של הוא תוצאה של מעורבות האל (על התלמיד להציג דוגמה אחת): "ויפל ארצה וישתחו" – איוב משתחוה לה' – מכיר בכך שה' הוא זה שהביא עליו את המכות.

א: "ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך" – איוב מכיר בכך שה' לקח ממנו את כל מה שהיה לו (ויש לה' זכות מלאה לעשות זאת), ומברך את ה'.

(2) בקשתה של נעמי להיקרא בשם חדש. שמה הראשון: 'נעמי' – לשון נעימות, אינו מתאים לה עוד (שמה היה מתאים, כל עוד היו בעלה וילדיה בחיים). נעמי מרגישה שגורלה התהפך (בשל מותם של בניה ובעלה), ולכן מבקשת שייקראו לה "מרא" – היא חשה שגורלה הרע תואם את השם 'מרא' – לשון מרירות, עצב וסבל.

שאלה מספר 2

סעיף א'

(1) על התלמיד לציין שתיים מנקודות הדמיון הבאות:

סיפור רות ובעז בגורן	סיפור בנות לוט ואביהן במערה	נקודת הדמיון
נעמי, רות ובעז.	לוט ושתי בנותיו.	הסיפור מכיל שלוש דמויות-שתי נשים וגבר:
מחלון וכליון שמתו במואב.	חתני לוט שנותרו בסדום ומתו בדומה לכל תושביה.	בסיפור מתואר מוות של שני גברים:
נעמי ורות פועלות על מנת למצוא לרות גואל, שיעמיד זרע למשפחת אלימלך.	בנות לוט מבקשות להעמיד זרע שימשיך את האנושות [כיוון שלדעתן לא נותר איש פרט לאביהן שיוכל לעבר אותן].	הנשים בסיפור מבקשות לפתור את בעיית העדר הזרע [=המשכיות]:
נעמי שולחת את רות לגורן כדי לפגוש את בעז.	בתו הבכורה של לוט יוזמת את המשלב עם אביה, שוכבת עימו ראשונה, מופקרת ואינה מתביישת לכנות את בנה בשם "מואב" – המדגיש את היותו בן אביה.	הדמות הנשית המבוגרת היא היוזמת את המפגש הלילי:
בעז שותה במסגרת הסעודה.	לוט מושקה על ידי בנותיו לפני המשלב.	הגבר שותה לפני בואה של האישה אליו:
בעז מכנה את רות: "בתי" [ג, 10].	הנשים מכונות "בנות לוט", והן אכן בנותיו הביולוגיות.	האישה מכונה "בת":
הסיפור מכיל שורשים אלה יותר מפעם אחת.	הסיפור מכיל שורשים אלה יותר מפעם אחת.	הסיפור מכיל שימוש בשורשים: ש.כ.ב; מילת שלילה + י.ד.ע.

(2) על התלמיד לציין שניים מההבדלים הבאים, ולהסביר כיצד כל הבדל מבליט את מעלתה של

רות:

סיפור רות ובעז בגורן	סיפור בנות לוט ואביהן במערה	הקריטריון להשוואה
מצוקת העדר הזרע היא ממשית: לולא נישואיה של רות לבעז לא הייתה מתקיימת גאולה.	מצוקת העדר הזרע היא מלאכותית: בנות לוט מניחות שלא בצדק, שלא נותר איש על פני האדמה שיוכל לעבר אותן, פרט לאביהן.	בעיית העדר הזרע:
מטרתה של רות היא לדאוג להמשך קיומה של המשפחה על-ידי נישואין כשרים לגואל. רות מתוארת במפגש זה כאישה צנועה וחסרת כל אנוכיות, המבצעת את רצון חמותה, נעמי.	מטרתן של בנות לוט היא להעמיד לעצמן זרע.	מטרת המשכיות הזרע:
רות אינה אחראית לשתיית היין על ידי בעז, אלא הוא עצמו אחראי לה. כמו כן אין מדובר בשתייה לשם השתכרות, אלא לוואי לארוחתו של בעז. נעמי מבקשת מרות להמתין עד שבעז יסיים לאכול ולשתות, [אולי על מנת שישתפר מצב רוחו, ויהיה מוכן להיענות לבקשתה].	בנות לוט משקות את אביהן במטרה לשכרו, על מנת שתוכלנה לעשות בו כרצונן ולשכב עימו.	מי אחראי לשתיית הגבר:
לאחר שתייתו נרדם בעז, ורות יכלה לעשות מעשה דומה לזה שעשו בנות לוט, אך היא בוחרת לפעול בדרך סמלית: שוכבת למרגלותיו וממתינה שיתעורר.	בנות לוט ניצלו את תרדמת אביהן ושכבו עימו.	פעולת האישה בעת שנת הגבר:

<p>השורש ש.כ.ב אינו מופיע יחד עם המילים: 'את' או 'עם': בעז שוכב לישון בגפו, רות שוכבת "אצלו", למרגלותיו אך לא עימו. גם כאשר מבקש בעז מרות להישאר לצידו עד אור הבוקר נאמר: "שכבי עד הבקר" המקביל לדבריו: "ליני הלילה" [פס' 13] – כלומר החזרה על השורש בשני הסיפורים מדגישה את ההבדל בין התנהגותן של בנות לוט לזו של רות.</p>	<p>מטרת החזרה על שורש זה היא הדגשת קיום היחסים בין בנות לוט לאביהן – קונוטציה מינית מובהקת [שש מתוך שבע ההופעות מדגישות את האקט עצמו].</p>	<p>מטרת חזרת השורש ש.כ.ב:</p>
<p>רות צוותה לדחות את ההתגלות אל בעז עד שיסיים לאכול ולשתות, כלומר עד שישרה עליו מצב רוח מתאים. לדעת זקוביץ ביטוי זה [=מילת שלילה + שורש י.ד.ע] מציין במגילה את דאגתו של בעז לשמה הטוב של רות.</p>	<p>ביטוי זה מבטא את חוסר ההגינות שבמעשה בנות לוט- לוט לא היה מודע למעשיהן הפסול של בנותיו.</p>	<p>משמעות הופעת מילת השלילה + השורש י.ד.ע:</p>
<p>בניגוד לבנות לוט, רות אינה עושה דין לעצמה: היא לא שוכבת עם בעז, אלא מסתפקת ב'גילוי מרגלותיו'- כלומר משכב לרגלי בעז, ואין לפרש כאן את השורש ג.ל.ה במשמעות מינית.</p>	<p>בנות לוט עושות דין לעצמן: הן שוכבות עם אביהן בפועל.</p>	<p>מהות מעשה האישה/נשים:</p>
<p>בעז מתעורר משנתו, מודע למתרחש ולזהות האישה השוכבת לרגליו, ואף מחליט לברכך אותה.</p>	<p>לוט שוכב עם שתי בנותיו ואינו מודע למתרחש.</p>	<p>מודעות הגבר למתרחש:</p>

סעיף ב'

הנושא השנוי במחלוקת, שהניע את מחבר מגילת רות להתפלמס עם סיפור בנות לוט, הוא ההתנגדות לקבלתם של העמים עמון ומואב בקהל ישראל, והנישואים לעמים אלה.

שאלה מספר 3

סעיף א'

- (1) דימויים או מטאפורות מתחום המתכות היקרות: (על התלמיד להציג שתיים)
- "אִיכָה יוֹעַם זָהָב?" – איך ייתכן שזהב איבד את זוהרו? [יועם=אורו התעמעם] – בעבר היו תושבי ירושלים מדומים לזהב – יפים, יקרים ואילו כעת מעמדם נחות, והם נחשבים ללא כלום.
- או:** "אִיכָה] שְׁנָא הַכֶּתֶם הַטוֹב?" – איך ייתכן שהזהב [= "כתם"] שינה את מראהו והפסיק לזהור? – העם בעבר מדומה שוב לזהב, מתכת יקרה ומפוארת, שהשתנתה – כעת תושבי ירושלים וחייהם כבר לא נחשבים לחשובים (בשל המצור והכיבוש)
- או:** "בְּנֵי צִיּוֹן הִיקָרִים, הַמְסֻלָּאִים בְּפֹז [שווי ערך לזהב טהור], אִיכָה נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי חָרֶשׁ [=כדי חרס] מְעֻשָׂה יְדֵי יוֹצֵר?" כיצד יתכן שתושבי ירושלים היקרים, שערכם היה רב כערכו של זהב, נרצחו וגופותיהם הושלכו ברחובות כאילו היו חסרי ערך כמו שברי חרס מנופצים?
- (2) השינוי שחל במצב של בני ציון על פי פסוק 5: בני ירושלים, שהיו רגילים לאכול מזון משובח [=מעדנים], הסתובבו בזמן המצור ברחובות שוממים וגוועים ברעב. כמו כן, תושבים אלה, שהיו רגילים ללבוש בגדים יקרים, עסקו בזמן המצור בחיפוש אחר אוכל באשפה.

סעיף ב'

(1) עונשה של ירושלים קשה יותר מעונשה של סדום באופן הבא: סדום הושמדה על ידי ה'. לא היה כל אויב אנושי שהתעלל בה, והיא חוסלה ברגע אחד. לעומתה, ירושלים נכבשה והושמדה על ידי אויב אנושי, שהתעלל בה קשות וארוכות. לאור זאת, סבלה של ירושלים היה רב יותר מזה של סדום.

(2) הבשורות בפסוק 22 והאופן בו הן שונות מהלך הרוח של הקינה: (על התלמיד לציין שתיים):

- "תם עונך בת ציון" – המשורר טוען כי תם חטאה של ירושלים – טון העצב והאבל מתחלף בטון מעודד, הגורס כי אין עוד להתחשב בחטאה של העיר.
- "לא יוסיף עוד להגלותך" – המשורר בוחר להסתכל על עתידה של העיר: בעתיד תושבי ירושלים יחזרו אל עירם, ולא יחיו בגלות ובנכר – אמירה זו, יש בה תקווה לעתיד טוב יותר, בניגוד לטון הכללי בפרק, העוסק בכיבוש, בחורבן ובגלות תושביה של ירושלים.
- "פקד עונך בת אדום גלה על חטאתיך" – המשורר מייחל לנקמה של האל באדומים, אשר שתפו פעולה עם הבבלים ועודדו אותם לכבוש ולהרוס את העיר כליל. טון האבל והעצב, שאפיין את הפרק מתחלף בבקשה נקמה.

פרק שני

הנבחנים נדרשו לענות על שלוש מהשאלות 4-8

שאלה מספר 4

סעיף א'

- (1) הדימוי שהדוד משתמש בו: "כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות" – חברתו יפה יותר מהבנות האחרות, וכן נותנת לו הרגשה טובה יותר ממה שהוא חש בקרבת בנות אחרות; הן "קוצים" – הן דוקרות אותו, הוא לא חש בנוח בחברתן. היא "שושנה" – רכה ונעימה. הרעיה משתמשת בדימוי "כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים" – הוא שונה באופן מהותי מהבחורים האחרים, הוא עדיף עליהם כשם שעץ פרי (עץ תפוח) עדיף על עצי סרק.
- (2) ההתפתחות: "בצילו חמדתי ישבתי" – הוא מגונן עליה, היא מרגישה בטוחה ומוגנת תחת חסותו.
- "ופריו מתוק לחכיי" – מעשה האהבה שלו נעים לה.

סעיף ב'

קרבה פיזית: "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני" – בני הזוג מחובקים.
או: "הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה" – בני הזוג נמצאים יחד, הם מבליים יחד בבית היין, והדוד מרעיף על אהובתו מבטי אהבה.
ריחוק פיזי: "יונתי בחגווי הסלע...הראיני את מראיך" – הדוד אינו רואה את אהובתו ולכן מבקש ממנה שתתגלה לו.
או: "קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך" – הנערה שוהה בביתה, והדוד מצוי מחוץ לביתה. יש ביניהם ריחוק פיזי ולכן הוא מזמין אותה להצטרף אליו לטיול בחיק הטבע.

שאלה מספר 5

סעיף א'

(1) הנערה מביעה משאלה לפיה, היא הייתה רוצה שהאהוב שלה יהיה כמו אחיה, על מנת שהיא תוכל להפגין את רגשותיה כלפיו בפומבי, מבלי שיבוזו לה על כך.
 צירוף המילים המלמד שמדובר במשאלה הוא "מי יתנך כאח לי..." – הלוואי שהיית כמו אחי.
 (2) לפי המציאות החברתית לא היה מקובל שנער ונערה לא נשואים יפגשו בפומבי, ויפגינו את רגשותיהם זה כלפי זה.

סעיף ב'

היחס של האחים לנערה לא עולה בקנה אחד עם משאלתה.
 על התלמיד לציין אחד מההסברים הבאים:

- משאלת הנערה מעידה על כך שהיא מספיקה בוגרת על מנת שתהיה לה מערכת יחסים, ואילו לדעת האחים, היא עדיין קטנה ולא מפותחת מינית לשם כך.
- משאלת הנערה מעידה על כך שהיא רוצה להפגין את רגשותיה כלפי האהוב בפומבי ולהתנות עימו יחסים בביתה. ואילו האחים רוצים לשמור על צניעותה [אם היא צנועה, ירעיפו עליה תכשיטים, ואם אינה צנועה, יסגרו אותה בבית].
- משאלת הנערה מעידה על יחס אוהב וקרוב בינה לבין אחיה, ואילו מדברי האחים עולה שמערכת היחסים בינם לבין הנערה היא אינה חיובית: הם מקניטים אותה, מגבילים אותה ומאיימים עליה שיסגרו אותה בבית, אם לא תתנהג עפ"י הנורמות המצופות ממנה.

שאלה מספר 6

סעיף א'

(1) החזרה על המילה "לי" מדגישה שמדובר בחוויותיו האישיות של קהלת. לפיכך, לאור חוויותיו והתנסויותיו האישיות, הוא מאוכזב מהחיים, הוא חש תסכול על שלא מצא יתרון בחיים, ועל כן הוא מגיע למסקנה שהכל הבל ורעות רוח.

(2) המילה היא "כל". היא מדגישה שקהלת בדק בדיקה מקיפה ויסודית של כל תחומי החיים. הוא חווה את כל הדברים מהם עשוי לצמוח "יתרון", אך לא מצא באף אחד מהם את מבוקשו. על כן הוא הגיע למסקנה ש"הכל הבל ורעות רוח".

סעיף ב'

סיבות לשנאת קהלת את צבירת הנכסים (על התלמיד לציין שתיים):

- "ושנאתי אני את כל עמלי... שאניחנו לאדם שיהיה אחרי" – קהלת שונא את העובדה שכל מה שצבר בעמלו יעבור לאדם אחר (יורשו).
- "ומי יודע החכם יהיה או סכל" – קהלת שונא את העובדה שאין לו כלל שליטה על איזה אדם יקבל את רכושו: חכם או טיפש.
- "מה הווה לאדם בכל עמלו... כי כל ימיו מכאובים וכעס עניינו, גם בלילה לא שכב ליבו" – צבירת נכסים מביאה עימה ייסורים, מחסור במנוחה, אי שקט, ולכן אינה כדאית.

שאלה מספר 7

סעיף א'

(1) לאור היעדר שם ה' מהמגילה והיעדר פנייה לה' בעת מצוקה באופן גלוי, יש בתוספת למגילה אזכורים מפורשים של שם ה', וכן פנייה של אסתר בעת מצוקתה לה', על מנת שיושיע אותה. (2) על התלמיד לציין אחת מהאפשרויות הבאות:

- מרדכי אומר לאסתר, שאם לא תיגש לאחשוורוש, היא תמות, ואילו ליהודים תהיה הצלה ממקום אחר, ובכך רומז להצלה על ידי אלוהים ("מקום אחרי").
- מרדכי רומז לאסתר שהגעתה למלכות במקום ושתי היא מכוונת מראש על ידי ה', על מנת שתגיע לעמדה בה היא תוכל להציל את עמה ("ומי יודעי").

סעיף ב'

על תלמיד להביא אחת מהראיות הבאות:

- "ואתעב משכב ערל וכל נכר" – אסתר שונאת את קיום היחסים עם אחשוורוש, מכיוון שהוא מלך זר וערל [לא נימול], אינו שייך לעם היהודי.
- "אף לא אכלה אמתך משלחן המן...." – אסתר טוענת שהיא שמרה על מנהגי הכשרות, ולא אכלה אוכל שאינו כשר.
- "אף לא שמחה למן היום אשר העבירוני הלום" – אסתר טוענת שלא חשקה בנישואים למלך זר, אלא הם נכפו עליה.
- "י האדיר... והצילנו מכף שוקדי און" – אסתר מתפללת לה' אלוהי העם היהודי.

שאלה מספר 8

סעיף א'

היה ניתן לסיים את מגילת אסתר בפרק ט (ללא פרק י) : פרק ט במגילה מסיים במיסודו של חג הפורים : מרדכי ואסתר שולחים אל היהודים את הצווים המורים על קיום החג, וכן אין כל מידע בפרק י שהוא בבחינת הכרח.

אנ: לא היה ניתן לסיים את המגילה בפרק ט, ללא פרק י, מכיוון שבפרק י נכתב שכל הקורות בתקופת אסתר ומרדכי מועלים על גבי דפי ההיסטוריה הפרסית. אחת הסיבות שבגללן החליטו חז"ל לשלב את המגילה בתנ"ך (על אף הטבח המתואר בסופה) הייתה העובדה שהיא מפורסמת, כיוון שהועלתה על גבי ספרי ההיסטוריה הפרסיים – אלמלא לא היה כתוב מפורשות שקורות המגילה הועלו על גבי דפי ההיסטוריה הפרסיים, ייתכן שהמגילה לא הייתה משולבת בקאנון.

סעיף ב'

ראיה המחזקת את הטענה שפרק י מביע תמיכה בישיבת היהודים בגלות (על התלמיד לציין אחת):

- "גדלת מרדכי אשר גדלו המלך" – מרדכי הגיע לגדולה ולמעמד בגלות – ומכאן שהכתוב תומך בשיבה בגלות.

- "מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש..." – מרדכי הגיע לדרגת סגן מלך פרס – מדובר בתפקיד בכיר ומכובד, ואף מעודד את יושבים בגלות לנסות ולהגיע לעמדות מפתח דומות.

ראיה המחזקת את הטענה שפרק י מביע ביקורת עקיפה על ישיבת היהודים בגלות (על התלמיד לציין אחת):

- "וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו" – נאמר כי מרדכי היה רצוי לרוב אחיו, לרוב בני עמו, אך לא לכולם. המיעוט היהודי, שישב בארץ ישראל, לא תפס את מרדכי כאיש מפתח, שיכול להיטיב עמם.

- "דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו" – מרדכי סייע לעם, כי העם היה מצוי בגלות. בשל העובדה שהעם גר והתקיים בנכר, היה צורך באדם שסייע לו, על מנת שלא ישמידו אותו.

- "גדלת מרדכי אשר גדלו המלך" – עצם העובדה שאחשוורוש הוא זה שגדל את מרדכי, מעיד על כך שמרדכי מתבולל, מעורה בתרבות זרה, ובכך מביע הסופר ביקורת עקיפה על הישיבה בגלות.

אנ: הגדולה למרדכי ניתנה מאחשוורוש ולא מה', לעוצמה האנושית ניתנה במה, במקום לעוצמה האלוהית. כל זאת, כתוצאה מן הגלות, שגרמה ליהודים לסמוך על מלכים זרים, במקום על ה'.